

SPOLNO VEDENJE SLOVENSКИH MLADOSTNIKOV

Fani Čeh, Bojana Pinter

UVOD

Človek je spolno bitje in ne more živeti brez ljubezni. Spolni razvoj se začne z rojstvom, posebej pa je intenziven v adolescenci; v vsakem življenjskem obdobju ima svoje značilnosti. Človekova spolnost je del njegove osebnosti, njegovega doživljanja samega sebe in drugih. Spolno vedenje se oblikuje pod vplivom napisanih in nenapisanih vrednot, norm in pravil, vedenj, znanja in veščin, ki so značilne za družbo. Uravnavanje spolne dejavnosti je danes pod pritiskom palete družbenih vrednot, ki se kažejo v različni stopnji strpnosti do mladostniške spolnosti in različnih meril za dekleta in fante. Mladostniško obdobje je zaradi biološke in socialne nezrelosti zaznamovano z večjo ranljivostjo ob tveganih vedenjih, predvsem tistih, ki so povezana s prenosom spolno prenosljivih okužb ob spolnih odnosih in reproduktivnimi posledicami, kot sta neželena nosečnost in neplodnost. Prav zato je učinkovito varovanje spolnega in reproduktivnega zdravja mladostnikov zelo pomembno.

SPOLNO VEDENJE SLOVENSКИH SREDNJEŠOLCEV (2004)

Spomladi leta 2004 smo opravili reprezentativno raziskavo med 2.380 slovenskimi srednješolci 1. in 3. letnikov v 48 naključno izbranih srednjih šolah; 54 % jih je bilo dijakov in dijakinj 1. letnika (povprečna starost 15,4 leta), 44 % iz 3. letnika (povprečna starost 17,4 leta). V vzorcu je bilo deklet 45 %, 55 % pa fantov. Podatke smo zbirali z anonimnim anketnim vprašalnikom, ki je vseboval 30 vprašanj o spolnem vedenju in uporabi kontracepcije, poznavanju kontracepcije in spolno prenosljivih okužb, virih informacij o kontracepciji in spolnosti ter o stališčih mladih o spolnosti in njenih neželenih posledicah. Anketo smo naredili v sodelovanju z Zavodom RS za šolstvo in Centrom za mladostnike Ginekološke klinike Kliničnega centra v Ljubljani.

Reproduktivni podatki

Večina deklet (98 %) že ima menstruacijo. Povprečna starost ob menarhi je 12,8 let. Tudi večina fantov (69 %) je že doživela nočni izliv semena, povprečno prvič v starosti 12,7 let; 13 % srednješolcev na vprašanje o nočnem izlivu semena ni dalo jasnega odgovora.

Poznavanje kontracepcije in spolno prenosljivih okužb

Srednješolci menijo, da od kontracepcijskih metod zelo dobro poznajo delovanje in način uporabe kondoma (94 %) ter kontracepcijske tabletko (73 %). Slabše poznajo urgentno kontracepcijo po spolnem odnosu (29 %) in sterilizacijo ženske (26 %) oziroma moškega (23 %). Le petina (22 %) jih pozna maternični vložek, diafragmo (21 %), prekinjeni spolni odnos (21%) in »varne« dneve (20%), še manj pa spermicide (9 %) in kontracepcijske injekcije (6 %). Med spoloma in med dijaki I. in III. letnika ni bilo opaziti večjih razlik v poznavanju kontracepcijskih metod in spolno prenosljivih bolezni.

Večina srednješolcev pozna kot spolno prenosljivo bolezen aids (93 %), druge spolno prenosljive bolezni pa mnogo slabše: le tretjina (34 %) jih ve za sramne uši, četrtnina za virusni hepatitis (27 %) in sifilis (24 %), mnogo manj za genitalni herpes (15 %) in gonorejo (12 %), medtem ko okužbo s klamidijo, humanim papilomskim virusom ali trihomonomom pozna manj kot 2 % vprašanih.

Večina srednješolcev in srednješolk pa je ob tem prepričana, da so o varni spolnosti in spolnosti nasploh dobro (66 %) oziroma zelo dobro (27 %) poučeni. Informacije o spolnosti jih je največ (44 %) dobilo iz več različnih virov: 15 % od zdravstvenih delavcev, 13 % se jih je o spolnosti poučilo iz knjig (dekleta so po knjigah posegala raje kot fantje), 7 % je informacije dobilo od staršev, 7 % od prijateljev. Le majhen delež, predvsem fantov, je informacije prejel z radia ali televizije (4 %), od učiteljev (4 %) ali jih je poiskal v medomrežju (2 %). Da so najprimernejši vir informacij o spolnosti zdravstveni delavci, meni 34 % srednješolcev, 14 % pa, da naj bi to bili to starši; 25 % jih daje prednost različnim virom.

Izkušnje v intimnih odnosih

Zaljubljenih je že bilo 90 % vseh srednješolcev; 80% (76 % v 1. letniku in 87 % v 3. letniku) se jih je že poljubljalo, na zmenku jih je bilo 73 % (66 % v 1. letniku in 82 % v 3. letniku), izkušnje z božanjem jih je imelo 69 % (62 % v 1. letniku in 78 % v 3. letniku). Malo manjši je delež srednješolcev (48 %) z izkušnjami z božanjem spolnih organov pri ljubkovanju (*petting*) – 36 % v 1. letniku in 61 % v 3. letniku. Da so že imeli spolni odnos, je odgovorilo 23 % srednješolcev prvega in 53 % tretjega letnika, čeprav je po njihovem mnenju več njihovih vrstnikov spolno aktivnih (42 % domnevno v 1. letniku in 59 % domnevno v 3. letniku). Delež spolno aktivnih je približno enak pri fantih kot dekletih, spolno aktivni srednješolci pa so imeli povprečno izkušnje z dvema spolnima partnerjema ($2,2 \pm 1,4$). Tretjina vseh spolno aktivnih srednješolcev nima rednih spolnih odnosov.

Za prvi spolni odnos so se spolno aktivni srednješolci najpogosteje odločili iz ljubezni do partnerja (42 %); pri slabi tretjini (28 %) je bil prvi spolni povsem slučajen dogodek, 12 % se jih je zanj odločilo iz radovednosti, 7 % zaradi vpliva alkohola ali drog, 5 % pa jih je menilo, da so si zdeli zanj dovolj odrasli; 5 % jih je imelo prvi spolni odnos zaradi drugih razlogov. Po mnenju več kot polovice (56 %) bi morala biti ljubezen glavni motiv za spolne odnose; drugi menijo, da je najustreznejši motiv za spolne odnose radovednost (27 %), želja po ugodju (20 %) ali želja po pustolovščini (18 %).

Kontracepcija

Večina (93 %) srednješolcev meni, da je skrb za varnejšo spolnost naloga obeh partnerjev. Pri prvem spolnem odnosu je kondom uporabilo 75 % srednješolcev (74 % 1. letnik, 75 % 3. letnik), 7 % parov je bilo zaščiteneh s kontracepcijskimi tabletkami (6 % 1. letnik, 7 % 3. letnik), 3 % s kondomom in tabletami hkrati (4 % 1. letnik, 3 % 3. letnik); brez kontracepcije je bilo 9 % srednješolcev (9 % 1. letnik, 8 % 3. letnik), ostali so uporabili prekinjeni odnos (3 %), druge metode (3 %) in metodo varnih dni (1 %). Pri zadnjem spolnem odnosu je bilo s kondomom zaščiteneh 57 % srednješolcev (65 % 1. letnik, 49 % 3. letnik), s kontracepcijskimi tabletkami jih je bilo zaščiteneh 22 % (11 % 1. letnik, 32 % 3. letnik), 5 % s kontracepcijskimi tabletkami in kondomom hkrati (6 % 1. letnik, 4 % 3. letnik). Sedem odstotkov (8 % 1. letnik, 7 % 3. letnik) ni uporabilo nobene kontracepcije, 4 % prekinjeni odnos (3 % 1. letnik, 4 % 3. letnik), 2 % varne dni (2 % 1. letnik, 1 % 3. letnik) in 4 % drugo metodo (6 % 1. letnik, 3 % 3. letnik). Polovica srednješolcev (48 %) bi v primeru možne neželene zanositve v prvih dneh obiskala ginekologa (46 % 1. letnik, 49 % 3. letnik), četrtnina (24 %) bi jih naredila test na nosečnost (25 % 1. letnik, 23 % 3. letnik), 13 % bi jih uporabilo urgentno kontracepcijo (11 % 1. letnik, 16 % 3. letnik), 10 % jih ni vedelo, kaj bi storili (13 % 1. letnik, 7 % 3. letnik), 4 % (3 % 1. letnik, 5 % 3. letnik) pa bi jih počakalo na menstruacijo. Splav kot izhod v sili odobrava polovica (47 %) srednješolcev, petina (23 %) splava sploh ne odobrava, 17 % ga odobrava brez omejitev, 13 % pa je do tega neopredeljenih.

Nagnjenost k istemu spolu

Na vprašanje o privlačnosti oseb istega spola je 2 % fantov in 6 % deklet odgovorilo z »ne vem«, 3 % fantov in 10 % deklet pa se zaveda istospolne privlačnosti. Dva odstotka srednješolcev in 10 % srednješolk je že imelo vsaj enkrat spolni stik z osebo istega spola.

ZAKLJUČEK

Odločitev za spolno življenje je odgovorno dejanje in idealno bi bilo, če bi se mladi nanj pripravili z znanjem – med drugim tudi z znanjem o zaščiti pred neželjeno nosečnostjo in varovanjem pred spolno prenosljivimi boleznimi, tako da bi bili sposobni preprečiti slabe posledice za zdravje. Primerjava rezultatov raziskave o spolnem vedenju slovenskih srednješolcev iz leta 2004 z rezultati podobne raziskave iz leta 1996 kaže, da so v spolnem vedenju srednješolcev nastale nekatere spremembe v intimni komunikaciji. Negativne nas morajo skrbeti in prav je, da si na osnovi pridobljenih podatkov (predvsem je pomemben podatek, da je bilo leta 1996 spolno aktivnih 38 % sedemnajstletnikov, leta 2004 pa kar 53 %.) vzamemo čas za mlade in jim bolj začnemo podajati vrednote in načela kot pa zgolj »tehnične informacije« o spolnosti. Ta naloga je sicer že zapisana v šolskih programih spolne vzgoje, vendar se zdi, da smo nanjo v naši državi nekako pozabili. Svetovna zdravstvena organizacija poudarja, da je s programirano in kakovostno spolno vzgojo mogoče mlade naučiti življenjskih veščin, ki so potrebne za sprejemanje odločitev za odgovorno in varno spolno življenje.

LITERATURA

- Pinter B, Tomori M. Spolno vedenje slovenskih srednješolcev. Zdrav Var 1998, 37 (Suppl): 133–6.
- World Health Organisation. Promoting the sexual and reproductive health needs and rights of adolescents. Progress in reproductive health research 2002; 58: 2–3.